

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректорка з навчальної та науково-педагогічної роботи

Дар'я МАЛЬЧИКОВА

«05» вересня 2024 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ КЛІНІЧНОЇ ПРАКТИКИ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
В ПУЛЬМОНОЛОГІЇ ТА КАРДІОЛОГІЇ**

Освітня програма «Фізична терапія, ерготерапія»

Спеціальність 227 Терапія та реабілітація

Спеціалізація 227.01 Фізична терапія

Галузь знань 22 Охорона здоров'я

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Медичний факультет

Кафедра фізичної терапії та ерготерапії

Курс I (термін навчання 2 роки 10 місяців)

Програму розроблено:

1. Лаврикова Оксана Валентинівна, завідувачка кафедри, кандидат біологічних наук, професорка кафедри;
2. Козій Тетяна Петрівна, кандидат біологічних наук, доцентка;
3. Васильєва Наталія Олегівна, кандидат біологічних наук, доцентка;
4. Данильченко Світлана Іванівна, кандидат медичних наук, доцентка;
5. Самойленко Катерина Володимирівна, викладачка кафедри;
6. Фурсенко Артем Олександрович, викладач кафедри.

Програму розроблено на основі Освітньо-професійної програми «Фізична терапія, ерготерапія" першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та Положення про організацію та проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти у Херсонському державному університеті (наказ ХДУ № 521-Д від 17 листопада 2023 року).

Декан медичного факультету Головченко І.В.

Затверджено на засіданні кафедри фізичної терапії та ерготерапії

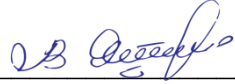
Протокол № 1 а від «02» вересня 2024 р.

Завідувачка кафедри Лаврикова О.В.

Схвалено науково-методичною радою факультету

Протокол № 1 від «28» серпня 2024 р.

Голова ради Васильєва Н.О.

Керівниця навчального відділу Вікторія ЯЦЕНКО

РОБОЧА ПРОГРАМА ПРАКТИК

Вступ (загальна інформація про практику, коротка анотація, термін практик)

Навчальна клінічна практика з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології на 1 курсі (2 роки і 10 місяців) є продовженням лекційних та практичних (лабораторних) курсів дисциплін спеціальності 227 Терапія та реабілітація спеціалізації 227.01 Фізична терапія освітньої програми «Фізична терапія, ерготерапія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Практика дає дійсну уяву про організацію і роботу спеціальних оздоровчих закладів. Поглиблення теоретичних знань доповнюється практичними навичками.

Відповідно до навчального плану спеціальності 227 Терапія та реабілітація спеціалізації 227.01 Фізична терапія навчальна клінічна практика з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології проводиться у 4 семестрі, її тривалість становить 4 тижні.

Клінічна (навчальна) практика з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології дозволяє у спеціальних оздоровчих закладах ознайомити здобувачів:

- з роботою, статутом та правилами внутрішнього розпорядку, матеріально-технічною базою спеціальних оздоровчих закладів;
- з основними напрямками роботи спеціалістів на базах практики, об'єктом і предметом роботи, програмами, планами;
- з документацією та правилами її оформлення;
- з сучасними тенденціями науково-технічного прогресу, їх суттю та врахуванням у практичній діяльності;
- з фаховою літературою, яка знаходиться в бібліотеках спеціальних оздоровчих закладів;
- з передовим досвідом роботи фахівців.

Структура практичної підготовки

Код освітньої компоненти	Компоненти освітньої програми	Кількість кредитів ECTS	Форма Контролю	Опис, мета
ОК 37	Навчальна клінічна практика з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології	24	Захист /диф. залік	підготовка здобувачів до виконання роботи фізичного терапевта та отримання практичних навичок

1. Мета, основні завдання та формат (очний, дистанційний, змішаний, екскурсія, виїзна) практики;

Мета практики: закріпити теоретичні знання з курсів вивчених дисциплін спеціальності 227 Терапія та реабілітація спеціалізації 227.01 Фізична терапія освітньо-професійної програми «Фізична терапія, ерготерапія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ознайомити студентів з характером і особливостями їх майбутньої спеціальності в спеціальних оздоровчих закладах.

Основні завдання практики:

1. Вивчити практичний досвід організації у постановці та плануванні реабілітаційної роботи в умовах лікувального або спеціального оздоровчого закладу.
2. Ознайомитися із плануванням роботи фахівців із фізичної реабілітації (план роботи, розклад заходів).
3. Знати правила оформлення відповідної документації.
4. Ознайомитися з матеріально-технічною базою спеціальних оздоровчих закладів.
5. Поглибити знання на практиці із основ фізичної реабілітації в реальних умовах.

6. Навчитися надавати практичну допомогу фахівцям в проведенні реабілітаційної роботи на базах практики.
7. Оволодіти творчим, дослідницьким підходом до реабілітаційної діяльності.
8. Навчитися визначати рівень фізичного стану пацієнтів лікувального або оздоровчого закладу за їх медичними картками.
9. Ознайомитися з навчально-методичною літературою в бібліотеках лікувальних або спеціальних оздоровчих закладів.
10. Ознайомитися з передовим досвідом роботи фахівців із фізичної реабілітації.

Формат проведення практики: Клінічна практики з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології організовується в очному форматі з відривом від навчання (в умовах продовження воєнного стану і тимчасового переміщення університету може бути частково або повністю проведена у дистанційному режимі за рішенням адміністрації університету)

2. Програмні результати навчання та компетентності Очікувані компетентності та ПРН

Код освітньої компоненти	Компоненти освітньої програми	ЗК	ФК (СК)	ПРН
ОК 37	Навчальна клінічна практика з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології	ЗК13	СК02	ПРН 04 Застосовувати у професійній діяльності знання біологічних, медичних, педагогічних та психосоціальних аспектів фізичної терапії та ерготерапії.

3. Програма (види, зміст і обсяг завдання (робіт), форма виконання) практики Зміст і оцінювання практики

№	Назва робіт/завдань	Форма звітності (таблиці, графіки, фото-, відео, презентація, тощо)	Кількість балів за виконання робіт/завдань (max)
1	Ознайомитися із матеріально-технічною базою практики	Презентація	5 б.
2	Спостереження за специфікою роботи фізичних терапевтів у відділенні	Презентація	15 б.
3	Проходження курсів на платформі Physiopedia (min два)	Сертифікат	30 б.
4	Ознайомлення з принципом роботи основних методів фізичної реабілітації на базі практики	Презентація	25 б.
5	Проведення під наглядом фахівця з фізичної терапії реабілітаційних заходів.	Презентація	25 б.
6	Загальне оформлення та ведення звіту про результати практики, презентація результатів практики, захист практики	Заповнений звіт про результати практики», тека звітних матеріалів	80 б.

7	Позитивний відгук керівника від бази практики	Характеристика	20 б.
Загальна кількість балів:			200 б.

Примітки:

Загальна кількість балів:

-200 балів (для здобувачів галузі знань 22 Охорона здоров'я - 200 балів) відповідно до Порядку оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти спеціальностей галузі знань 22 «Охорона здоров'я» у Херсонському державному університеті (наказ від 31.08.2023 № 370-Д)

4. Організація проведення практики

Навчальна клінічна практика з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології на 1 курсі (2 роки і 10 місяців) може здійснюватися за такими формами проходження практики:

– очна - основна форма проходження практики, що передбачає безпосереднє перебування здобувачів на базі практики, розташованій в Україні чи за кордоном, протягом встановленого терміну практики;

– онлайн (дистанційна) - форма проходження практики, що може бути застосована у виняткових випадках (в умовах воєнного стану, тимчасове переміщення університету, карантинні обмеження, участь здобувачів у міжнародних програмах обміну тощо) за умови виконання повного обсягу програми практики без безпосереднього перебування здобувачів на базі практики;

- змішана форма – форма, яка передбачає виконання частини завдань, передбачених програмою практики, в очному форматі, іншу частину – дистанційно.

Документальне забезпечення практичної підготовки включає:

- Договори про проходження практики;
- Службова від факультету на проходження практики;
- Наказ про проходження практики;
- Службова про проведення контрольного заходу;
- Розпорядження проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи про проведення контрольного заходу;
- Семестровий звіт факультету про проходження практики відповідно плану-регламенту ХДУ поточного навчального року)

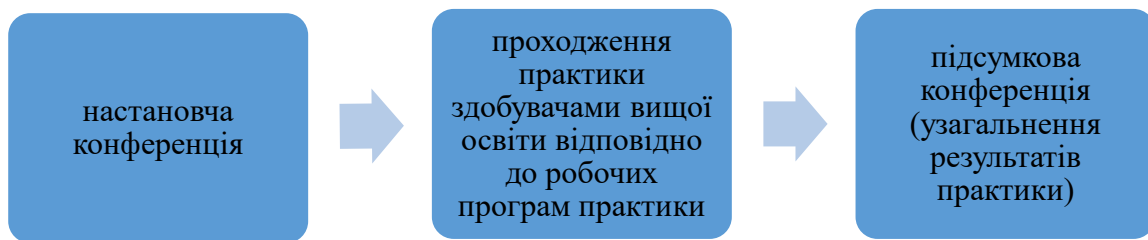
Контроль за організацію та проведення практичної підготовки здобувачів на факультеті здійснюють:

- декан факультету;
- завідувач/завідувачів кафедри;
- керівник практик від факультету (відповідальна особа за проведення практики на факультеті).

Відповідальність за виконання програми практики покладено на:

- гаранта освітніх програм;
- керівника/керівників практики від університету (за якими закріплені здобувачі відповідного виду практики);
- керівника практики від бази практики.

Кожна практика включає три етапи.

На першому етапі практики проводиться настановна конференція, на якій:

- завідувач кафедри та керівники розкривають мету та основні завдання практики, знайомлять здобувачів з базами практики, порядком проходження практики, видами робіт, порядком оцінювання, оформлення звітної документації та процедурою контрольного заходу.

На початку практики здобувачі вищої освіти повинні отримати інструктаж з охорони праці в галузі, ознайомитися з правилами внутрішнього трудового розпорядку підприємства, порядком отримання документації та матеріалів.

Основні обов'язки керівників практик та студентів- практикантів під час проходження практики

Обов'язки керівника практики від факультету:

- контролює готовність баз практики і подає свої пропозиції, погоджені з деканатом, завідувачу практики університету за місяць до початку практики;
- забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед виходом студентів на практику, у тому числі й настановчої конференції, де знайомить студентів з порядком проходження практики та з технікою безпеки; надає студентам необхідні документи: направлення, завдання-програму, індивідуальне завдання, щоденник, журнал обліку роботи, відомість диференційованої оцінки, методичні рекомендації тощо;
- повідомляє студентам про систему звітності практики;
- у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість проходження практики відповідно до програми;
- проводить інструктаж студентів, забезпечує їх необхідною допоміжною методичною документацією (пам'ятками, методичними розробками, списком рекомендованої літератури, посібниками тощо);
- проводить настановчу конференцію на базі практики разом з керівниками; закріплює студентів за робочими місцями;
- по закінченню практики протягом 7-ми днів подає завідувачу практики університету письмовий звіт про її проведення за затвердженою в університеті формою.

Обов'язки керівника практики від університету:

- облік відвідування здобувачами протягом терміну практики;
- забезпечення виконання здобувачами програми практики;
- консультування здобувачів щодо підготовки та оформлення звітної документації, особливості оформлення виконаних завдань, підготовку доповіді, повідомлення, виступу тощо;
- подання звітної документації;
- аналізування виконання програм практики й доповідь про її підсумки на засіданнях кафедри;
- складання підсумкового звіту, який подається керівникові практики факультету.

Обов'язки групового керівника практики:

- розподіляє разом з керівником від бази практики студентів на робочі місця;
- надає методичні рекомендації щодо складання індивідуальних календарних планів проходження практики студентів і затверджує їх після погодження з керівником від бази практики;

- знайомить керівників від бази практики з програмою практики й обов'язками, які покладаються на них;
 - забезпечує постійне керівництво та контроль за виконанням індивідуального плану кожним студентом і надає необхідну допомогу;
 - надає консультації студентам щодо виконання індивідуальних завдань і робочої програми практики;
 - періодично інформує декана факультету, завідувача кафедри, факультетського керівника практики про хід практики, вирішує з ними поточні питання;
 - контролює виконання студентами правил внутрішнього трудового розпорядку, контролює ведення керівником від бази практики обліку відвідування студентами практики;
 - підводить підсумки практики, оцінює роботу кожного студента та складає звіт про підсумки проведення практики і надає його факультетському керівникові;
 - у складі комісії бере участь у прийомі заліків з практики.
- Обов'язки керівника практики від бази практики:*
- забезпечує якісне проведення інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;
 - забезпечення обліку проходження практик здобувачів; Про всі порушення трудової дисципліни, внутрішнього розпорядку та про інші порушення повідомляє університет;
 - здійснює підготовку відгуку на кожного здобувача, відображаючи виконання програми практики;
 - веде облік виконаної кожним студентом роботи та оцінює її. Після закінчення практики дає письмову характеристику роботи студента. На запрошення кафедри бере участь у підсумковій конференції.

Обов'язки здобувача, який проходить практику:

- до початку практики одержати консультацію щодо оформлення документів (на конференції з практики або в індивідуальному порядку);
 - своєчасно прибути на базу практики;
 - вивчити і суворо дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;
 - у повному обсязі виконати всі завдання програми практики;
 - скласти індивідуальний план і затвердити його у групового керівника;
 - вести «Звіт про результати практики» та своєчасно подавати його на перевірку;
- проходити практику за строками, визначеними у наказі по університету. Зміна терміну проходження практики з поважних обставин або продовження терміну практики проводиться за рішенням кафедри, погодженого з деканатом, і затверджується розпорядженням першого проректора університету.

Контроль під час практики складається з поточного і підсумкового.

Здобувачі вищої освіти несуть повну відповідальність за виконання робочої програми практики. Студент, який не виконав у повному обсязі робочу програму практики або отримав негативну залікову оцінку з практики, відраховується з університету за поданням декана факультету. У разі невиконання повного обсягу програми практики за поважної причини студент за поданням його заяви на ім'я ректора університету з доданням відповідних документів залишається на повторний курс.

За результатами проходження практик здобувачем подається звіт за результатами практики для перевірки та оцінювання. Вимоги до структури та обсягу звіту з практики представлені у робочих програмах практик.

Методи навчання

У процесі практичної підготовки використовуються такі методи навчання:

- словесні методи: презентація, розповідь, бесіда, пояснення, дискусія, виконання ситуаційних вправ та обговорення проблемних ситуацій;
- наочні методи: мультимедійна презентація, демонстрація;

- практичні методи: розв'язання практичних та аналітичних завдань, метод проєктування, виконання індивідуальних завдань, тренінг тощо.

5. Методичні рекомендації

Звіт оформлюється в друкованому вигляді на аркуші А4, 14 шрифтом, інтервал 1,5, вирівнювання по ширині, обсяг – 300 слів. Звіт має містити такі обов'язкові складники:

- загальна характеристика видів роботи, що виконувалися під час практики,
- самоаналіз якості виконання завдань з практики, характеристика труднощів, що виникали під час проходження практики,
- загальна оцінка результатів проходження практики (які знання поглиблено, яких нових знань і вмінь набуто тощо), побажання щодо покращення умов проходження практики.

Звіт має бути оригінальним твором, виконаним самостійно кожним студентом.

6. Система та критерії оцінювання, формування підсумкової оцінки.

За результатами виконання завдань практики та успішного захисту на звітній конференції, здобувач отримує **підсумкову оцінку**.

Підсумкова оцінка навчальної клінічної практики з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології нараховується за накопичувальним принципом і є сумою таких компонентів:

Сумарна оцінка за проходження практики складається з 3 оцінок: оцінка діяльності здобувача від бази практики, оцінка за проведену роботу від керівника практики від університету і оцінка, отримана на захисті результатів практики під час заліку.

Відповідно до 200-бальної системи оцінювання, унормовану в університеті оцінки у балах розподіляються наступним чином:

- Оцінка від бази практики –максимально 20 балів;
- Оцінка від керівника практики від кафедри – 100 балів
- Захист результатів практики на заліку – 80 балів.

Критерії оцінювання Від бази практики

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання
20-16	Відмінно	Якщо характеристика від бази практики позитивна, до заліку надані письмові первинні матеріали результатів виконання всіх завдань практики (плани-конспекти та інші документи)
15-11	Добре	Якщо характеристика від бази практики позитивна, до заліку надані письмові первинні матеріали результатів виконання більшості завдань практики
10-6	Задовільно	Якщо характеристика від бази практики позитивна, до заліку надані не в повному обсязі письмові первинні матеріали результатів виконання завдань практики
0-5	Незадовільно	Якщо характеристика від бази практики негативна, до заліку не надані або частково надані письмові первинні матеріали результатів виконання завдань практики

Від керівника практики від кафедри

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання
100-90	Відмінно	Конспекти/презентації двох реабілітаційних програм з фізичної реабілітації розроблені повністю у відповідності до методичних рекомендацій. Розроблені реабілітаційні програми мають чітку структуру.
89-74	Добре	Конспекти/презентації двох реабілітаційних програм з фізичної реабілітації розроблені з незначними помилками щодо дотримання основних методичних рекомендацій щодо їх написання. Структура написання програм збережена з певними неточностями.
73-60	Задовільно	Конспекти/презентації двох реабілітаційних програм з фізичної реабілітації розроблені неповністю, мають змістовні помилки. Структура написання програм не збережена.
60-0	Незадовільно	Конспекти/презентації двох реабілітаційних програм з фізичної реабілітації не розроблені або розроблені частково.

Конкретизація оцінювання видів діяльності

№	Вид діяльності здобувача-практиканта	К-ть балів
1.	Проходження курсів на платформі Physiopedia (у кількості 3 курсів)	0-30
2.	Ведення й оформлення Звіт про результати практики роботи студента-практиканта	0-20
3.	Звіт-презентація/відеоролик про проходження клінічної (навчальної) практики з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології (інформація про лікувальний заклад, специфіка роботи фахівців з фізичної реабілітації, власні досягнення на практиці тощо) з урахуванням всіх поточних видів робіт	0-700
4.	Презентація результатів проходження практики на звітній конференції (фото-звіт, відео або медіа презентація). Складання заліку з практики	0-60
5.	Позитивний відгук від бази практики	0-20
Всього		0-200
6.	*Результати неформальної освіти (за наявності підтверджуючих документів)	0-10

Захист результатів практики на заліку

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання
60-50	Відмінно	Якщо доповідь і відповіді на запитання вірні й повні. Звіт про результати практики оформлений без зауважень
49-39	Добре	Якщо доповідь недостатньо повна, а відповіді недостатньо вірні або викладені з незначними помилками. Звіт про результати практики оформлений з незначними помилками.
38-27	Задовільно	Якщо доповідь неповна, а відповіді в основному вірні, але викладені зі значними помилками. Звіт про результати практики в оформленні має грубі порушення.
26-0	Незадовільно	Якщо доповідь не підготовлена або не розкриває суті проведеної роботи. Звіт про результати практики неоформлений

Здобувач має право оскаржити організацію та результати проходження практики відповідно Порядку оскарження процедури проведення та результатів оцінювання контрольних заходів у ХДУ (наказ від 07.09.2020 № 802-Д), розміщеного за покликанням: <https://ksu24.kspu.edu/s/TanPg>

7. Вимоги до звітної документації.

Звітна документація з навчальної клінічної практики з фізичної реабілітації в пульмонології складається з таких частин:

1. Звіт про результати практики здобувача-практиканта, оформлений згідно з вимогами, який містить індивідуальний план роботи здобувача на базі практики з позначками про виконання кожного завдання від керівника; відгук-характеристику роботи здобувача від керівника практики;
2. Звіт-презентація/відеоролик про проходження клінічної (навчальної) практики з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології (інформація про лікувальний заклад, специфіка роботи фахівців з фізичної реабілітації, власні досягнення на практиці тощо).
3. Сертифікати про проходження курсів на платформі Physiopedia (у кількості 3 курсів).
4. Написання звіту про результати проходження практика.

Звіти оформляються відповідно до ДСТУ 3008:2005 або методичних рекомендацій, розроблених на його основі, виконується у Microsoft Word та презентується у Microsoft PowerPoint, або Microsoft PowerPoint Mobile, Google презентації та інших програмах та застосунках.

Завдання до контрольного заходу складаються з таких видів робіт:

- виконання всіх видів робіт;
- оформлення звіту про результати практики;
- написання звіту.

8. Підведення підсумків практики

Підведення підсумків та узагальнення результатів навчальної (клінічної) практики з фізичної реабілітації в пульмонології та кардіології відбувається на підсумковій конференції (на платформі ZOOM з автентифікацією здобувачів), за участі керівників від університету, представників деканату та членів комісії відповідно до Розпорядження ХДУ «Про затвердження складу комісій для проведення заліку».

Звіт та зазначені в програмі практики документи здобувач подає на рецензування керівнику від університету не пізніше ніж за три дні по контрольного заходу (підсумкової конференції). За результатами практики, здобувачі звітують про виконання програми практики та отримані результати практики (виступ 2-3 хв.) розроблені презентації (фотозвіт, відео або медіа-презентація творчого проєкту). Звітна презентація погоджується з керівником від університету та містить відео/фото/скріншоти результатів виконання завдань програми практики.

Після захисту, членами комісії/керівниками від університету/гарантами **за бажанням** можуть бути поставлені питання (1-2 питання) за результатами проходження здобувачем практики.

9. Перелік рекомендованих джерел;

Базова (основна) література:

1. Григус І.М Фізична реабілітація в пульмонології: навчальний посібник. – Вид. 2-ге, виправлене. – Рівне: НУВГП, 2018. - 258 с.
2. Григус І.М., Брега Л.Б. Фізична терапія в кардіології: навчальний посібник. – Рівне: НУВГП, 2018. – 268 с.
3. Дж.Х. Вілмор, Д.Л. Костіл Фізіологія спорту. – К. : Олімпійська література, 2014. – 654 с.
4. Діагностика рухових можливостей у практиці фізичного терапевта: навчальний посібник / А.В. Ольховик. – Суми: – Сумський державний університет, 2018. – 146 с.
5. Практичні навички фізичного терапевта: дидактичні матеріали / [Бакалюк Т., Барабаш С., Бондарчук В. та ін.]. – К., 2022. – 164 с.
6. Пропедевтика внутрішньої медицини /Децик Ю.І., Яворський О.Г., Нейко Є.М. та ін.; за ред. проф. О.Г. Яворського.– 5-е вид., виправл. і допов. – К .: ВСВ «Медицина», 2018. – С. 23–56.
7. Свінціцький А.С. Методи діагностики в клініці внутрішньої медицини: навч. посіб. К. : ВСВ Медицина, 2019. 1008 с.
8. Мироненко С.Г. Фізична реабілітація при захворюваннях органів дихання: Навчальний посібник. – Полтава, 2019. – 50 с.
9. Михалюк Є.Л., Черепок О.О., Ткаліч І.В. Фізична реабілітація при захворюваннях хребта. Навчальний посібник.- ЗДМУ, 2016. – 90 с.
10. Швесткова Ольга, Свєцена Катержина та кол. Ерготерапія: Підручник. – Київ, Чеський центр у Києві, 2019. – 280с.
11. Швесткова Ольга, Сладкова Петра та кол. Фізична терапія: Підручник. – Київ, Чеський центр у Києві, 2019. – 272 с.

Допоміжна література:

1. Клінічне обстеження та семіотика уражень органів і систем у дітей / Ю.В. Марушко, Т.В. Гищак, С.А. Пісоцька,Т. В. Марушко – 5-те видання, перероблене і доповнене. – Київ-Хмельницький, ФОП Сторожук О.В., 2020. – 208 с.
2. Остеоартроз. Сучасні методики фізіотерапевтичного лікування: Методичні рекомендації / В.І. Маколінець, Т.М. Гращенкова, А.М. Гаєвська, В.В. Мельник, І.В. Корж, І.М. Чатківська. — Харків : «Крокус», 2017. — 20 с.

3. Фізична реабілітація при ендопротезуванні органів та суглобів: навчальний посібник [Електронний ресурс] : навч. посібник для студ. спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», спеціалізації «Фізична терапія»/ О.О. Глиняна, Ю.В. Копчинська, І.Ю. Худецький; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл 173 МБ). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. – 190 с.

4. Chui K.K. Orthotics and Prosthetics in Rehabilitation Orthotics and Prosthetics in Rehabilitation New York. – Fourth Edition – 2020. – 823 pages.

5. O'Sullivan, Susan B. Physical rehabilitation / Susan B. O'Sullivan, Thomas J. Schmitz, George Fulk. Description: Seventh edition. – Philadelphia: F.A. Davis Company. – 2019 – 1505 pages.

Інформаційні ресурси

6. <https://www.testcentr.org.ua/uk/>

7. meddoc.com.ua/fizicheskaya-reabilitaciya-0605/

8. <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1946/1/%D0%9B%D0%A4%D0%9A.pdf>

9. https://repository.tdmu.edu.ua/bitstream/handle/1/8676/lik_masazh.pdf?sequence=1